

Himmler György

**Kulturális önszerveződés, civil szervezetek, helyi sajtó
Dél-Szlovákiában**

(Esettanulmány: Párkány)

Az utóbbi tíz esztendő egyik kétségtelen hozadéka a kisebbségi magyarság számára az a sokféle lehetőség, amely a címben említett területeken nyílt számára. Annak ellenére, hogy ezeket a lehetőségeket bizonyára nem használta ki maradéktalanul, mégis sokat lépett előre. Ennek okai egyrészt abban keresendők, hogy a nyolcvanas évekre készen állt egy vidéki értelmiségi réteg, amely ezeket a lehetőségeket képes volt megragadni, másrészt volt ennek hagyománya a szlovákiai kisvárosokban, amit a kommunizmus évtizedei sem tudtak maradéktalanul eliminálni.

Párkány esete bizonyára nem egyedülálló, de érdekes lehet abban az összefüggésben is, hogy az elmúlt években népszavazásaival is felhívta magára a figyelmet, amelyek megszervezésében jelentős szerepet vállalt a civil szféra, de főként a helyi sajtó.⁴¹

Előjáróban

Előjáróban azt kell elmondani, hogy egy mintegy 10 000 lakosú, kétharmadrészt magyar nemzetiségű határvárosról van szó. (A 90-es évek elején lakóinak száma mintegy 13 000 volt). Lakóinak száma a hatvanas évektől kezdődően lényegesen gyarapodott. Ez elsősorban a célzatos ipartelepítési politika eredménye volt, amelynek következtében a lakosság száma közel háromszorosára nőtt. A betelepülés elsősorban a környező magyar-lakta fálvkból történt, de jócskán megnőtt a szlovákok számaránya is. Ez a

⁴¹ Lásd: Himmler György: A párkányi népszavazások. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2000/1.

migráció és a lakosság túlnyomó részének megélhetést adó papírgyár mikroklímája a magyar népesség fellazítását eredményezte, ami rányomta bélyegét a magyar élet minden területére.

1. A kulturális önszerveződés terén 1989 előtt a Csemadok szerepe volt kizárólagos. Ez volt az egyetlen megtűrt magyar kulturális szervezet, amely azonban a nyolcvanas években már nem feltétlenül a pártfórumokról volt irányítva. Az első szabad kulturális szerveződés – a Balassi Közművelődési Klub – is a Csemadok égisze alatt végezte kulturális, közösségszervező és közéleti tevékenységét – nem lévén más legális forma az ilyenfajta önszerveződésre. A Balassi Klubról méltán elmondható, hogy a független kulturális önszerveződés egyik legfigyelemreméltóbb kísérlete volt Szlovákiában a nyolcvanas években.⁴²

Az 1989-es fordulat teljesen új helyzetet teremtett a kulturális önszerveződés terén. A Csemadok tevékenysége megfáradt, annak ellenére, hogy saját székházhoz jutott. Tevékenységében folyamatosan jelen van a színjátszókori és énekkari munka, közösségszervező szerepe azonban fokozatosan elhalványult. A tömegszervezeti jelleg fenntartására való törekvés meghaladottnak bizonyult.

A magyar kulturális életnek azonban létrejött egy másik szubjektuma, a Párkány és Vidéke Kulturális Társulás, amely 1994-ben a Rákóczi Szövetség egyik célalapjaként kezdte meg működését, mégpedig alapítványként. 1997-ben pedig, a hírhedt meciari alapítványi törvény hatályaiba lépése nyomán átalakult polgári társulássá. A célalapok olyan reprezentatív regionális szerveződések, amelyek egy-egy város és vidéke magyar kulturális, művelődési és hitéleti kezdeményezéseinek szervezése és támogatása céljából jöttek össze. A szerveződések jelentősége többek között abban áll, hogy anyagi eszközöket is mozgósítani tud az említett kezdeményezések támogatására, elsősorban magyarországi alapítványi és egyéb forrásokból. E helyt nem kerülhetjük meg azt a körülményt, hogy a Rákóczi Szövetség, valamint annak alapítványa, a CSSZMKA, továbbá az Illyés Közalapítvány támogatási rendszerével jelentős szerepet játszik a kulturális önszerveződések előmozdítása érdekében.

A PVKT tevékenysége mennyiségi és minőségi tekintetben is jelentős előrelépés e téren, hiszen az elmúlt években olyan fontos helyi kezdeményezéseket valósított meg, mint a Balassi Kulturális Napok rendezvénysorozata, vagy a Kuckó Bábfesztivál, de a Balassi Klub tevékenységét is a társulás viszi tovább. Emellett emlékhelyek létesítése (Wertner Mór, Sebők Zsigmond emléktáblák, Millenniumi Emlékoszlop) és helytörténeti-helyismereti kiadványok (Wertner Mór Emlékkönyv, helytörténeti kiadványok) jelzik a kulturális mozgás irányát.

2. 1989 után néhány civil szervezet, ill. néhány civil kezdeményezés jött létre, amelyek részben folyamatos, részben kampányszerű tevékenységet folytatnak. A már említett PVKT mellett a következő új civil szervezetek jöttek létre: Magyar–Szlovák Baráti Társaság, Déli Régió (önkormányzati tömörülés), Déli régió Ipartestülete, Jövő 2000 Alapítvány – Muzsla (helyi oktatás támogatása), Kántor Alapítvány – Muzsla (orgonaépítés, komolyzenei koncertek), Limes Anavum Társulás – Nána (kultúra, folklór), Szögyéni Vidékfejlesztési Társulás (falusi közösségek építése, teleház, faluszépítő program, asszonyok klubja, ifjúsági színjátszás). Tevékenységükben helyet kapnak rendezvények, támogatási programok, kiadványok, szakmai fórumok szervezése, közösségi programok megvalósítása.

Az informális civil kezdeményezések közül említést érdemel a párkányi népszavazások kezdeményezése és támogatása, amelyek sikere felmutatta a civil élet erejét és a benne lappangó energiát. Sajnos elmondható, hogy a polgármesteri hivatalok szinte sehol nem támogatják igazán a civil kezdeményezéseket, sőt a legtöbb esetben féltékenyen és gyanakodva nézik azokat, mint olyan aktivitásokat, amelyek hatalmi pozícióikat veszélyeztetik, vezetőikben pedig potenciális konkurens jelölteket látnak.

Adott esetben azonban a párkányi képviselőtestület – amelyben szép számmal találhatók a kulturális, illetve civil életben forgó emberek, önkormányzati támogatási lehetőségekkel is ellensúlyozni igyekeznek az elmondottakat. Olyan pénzügyi támogatásokról van szó, amelyek által kulturális, művelődési és civil kezdeményezések nyerhetnek támogatást tervezeteik megvalósításához.

Az országos alapítványi támogatási rendszer bővülésével az utóbbi években további civil szervezetek, ill. kezdeményezések vannak formálódóban a városban, ill. annak régiójában, amelyek kistrégiós és határon átnyúló tervek megvalósításán dolgoznak. A Mária Valéria átadása jelentős mértékben generálja ezt a civil aktivitást (civil parlament, testvérvárosi együttműködés stb.).

A minden bizonnyal gyarapodó számú szervezetek az útkeresés stádiumában vannak, keresve a lehetőségeket az EU előcsatlakozási alapjainak ígézetében. Ezek szlovákiai indulása azonban csak nagyon nehézkesen bontakozik.

3. A helyi sajtó 1989 után sokféle formában jelentkezett, sok lapkiadási kísérlet azonban nem bizonyult tartósnak, főleg anyagi okok miatt. Az önkormányzatok által finanszírozott lapok azonban sok esetben folyamatos megjelenést tettek lehetővé. Így van ez a *Párkány és Vidéke* esetében is, amely tizedik éve jelenik meg folyamatosan havilapként. Természetesen a stabil anyagi háttér mellett alapvető követelmény a rendszeresen bedolgozó tudósítói és szerkesztőbizottsági munka. Profilját tekintve regionális lap, értelemszerűen közöl tehát helyi közéleti, kulturális, helytörténeti, üzleti híryanagot. Emellett azonban vélemények, vitaanyagok is napvilágot látnak benne, sok esetben a kiadó, azaz az önkormányzat munkáját kritikusan értékelő írások is. Elmondható, hogy a lap az egyetlen közvélemény-formáló helyi média, amely ingyen jut el Párkányban minden háztartásba. Az önkormányzat tehát „előfizeti” valamennyi polgárnak, ami ideális terjesztési konstrukciót képvisel egy kisváros esetében. Ez egyben jelentős reklámbevételt is biztosít a lapnak. Anyagilag ez alacsony reklámárak mellett is a kiadási költségek közel kétharmadát jelenti reklámbevételből.

A helyi sajtót képviseli még a Déli régió Ipartestületének időszakos kiadványa, amely a helyi kisvállalkozások szócsöve, valamint a párkányi papírgyár helyi közlönye (Kontakty), illetve néhány alkalmi – nem periodikus kiadvány – amelyek száma egyébként örvendetesen megszaporodott.